

УДК 343.1

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-3-9**Сердюк Микола Олександрович,**

капітан поліції,

*старший оперуповноважений сектору розкриття злочинів проти особи відділу кримінальної поліції
Сумського районного управління поліції Головного управління
Національної поліції в Сумській області*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем розслідування злочинів в сучасних умовах. Автор наголошує, що розслідування злочинів стикається з численними викликами і проблемами, а саме: кіберзлочини і кібербезпека, корупція і організована злочинність, злочини на основі расової, релігійної або гендерної ненависті, злочини, пов'язані зі збройною агресією РФ, порушення прав людини, загрози для свідків і слідчих, глобалізація і міжнародне співробітництво, технологічні виклики, забезпечення права на справедливий процес.

Розкрито необхідність розширеного розуміння предмету криміналістичної методики, яку можна представити як систему теоретичних положень і розроблених на них на основі рекомендацій щодо організації виявлення злочинної діяльності, розслідування та попередження окремих видів та груп злочинів.

Обґрунтовано нові наукові підходи та пропозиції з вирішення досліджуваних дискусійних проблем, визначено інноваційні напрями досліджень у цій царині знань.

Мета дослідження – проаналізувати та дослідити окремі дискусійні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах, визначити традиційні та інноваційні підходи до їх розуміння, сформулювати предмет і систему криміналістичної методики, окреслити перспективні напрями подальших наукових досліджень із цієї проблематики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що криміналістика не повинна задовольнятися дослідженням лише результатів злочинної діяльності – злочинів. З урахуванням тенденцій сучасного світу (глобалізація, інформатизація, розвиток нанотехнологій, інформаційні війни) її роль, призначення мають бути перетворені.

Реформування правоохоронної системи потребує активного запровадження системи розслідування злочинів, спрямованих на створення якісної протидії, пропонування дієвих і результативних заходів і механізмів боротьби зі злочинністю, а також криміналістичного забезпечення правозастосовної діяльності.

Ключові слова: *глобалізація, злочинна діяльність, захист, злочин, інформаційне суспільство, кіберзлочин, кібербезпека, корупція, криміналістика, криміналістична методика, організована злочинність, міжнародне співробітництво.*

Serdiuk M. O. Current issues in crime investigation in modern conditions

This article is dedicated to the exploration of current issues in crime investigation in contemporary settings. The author emphasizes that crime investigation faces numerous challenges and problems, including cybercrimes and cybersecurity, corruption and organized crime, hate crimes based on race, religion, or gender, crimes related to armed aggression by the Russian Federation, human rights violations, threats to witnesses and investigators, globalization, and international cooperation, as well as technological challenges and ensuring the right to a fair trial.

The need for an expanded understanding of the subject of forensic methodology is highlighted, which can be presented as a system of theoretical principles and recommendations for the organization of crime detection, investigation, and prevention of specific types and groups of crimes.

New scientific approaches and proposals for addressing the discussed contentious issues are substantiated, and innovative research directions in this field are identified.

Research objective is to analyze and investigate specific contentious issues in crime investigation in modern conditions, identify traditional and innovative approaches to understanding them, formulate the subject and system of forensic methodology, and outline promising directions for further scientific research in this area.

The scientific novelty of the research lies in the fact that criminology should not limit itself to investigating only the results of criminal activity – crimes. Considering the trends of the modern world (globalization, informatization, the development of nanotechnology, information warfare), its role and purpose need to be transformed.

Reforming the law enforcement system requires the active implementation of a crime investigation system aimed at creating effective measures and mechanisms to combat crime, as well as forensic support for law enforcement activities.

Key words: *globalization, criminal activity, protection, crime, information society, cybercrime, cybersecurity, corruption, criminology, forensic methodology, organized crime, international cooperation.*

Актуальність проблеми. У сучасних умовах глобальних загроз та еволюції злочинності важлива роль має бути відведена використанню криміналістичних знань, які спрямовані на розслідування злочинів. Засоби криміналістики (прийоми, методи, технології, рекомендації) мають відповідати інформаційним викликам, успішно протидіяти злочинності в умовах інформаційних впливів та інших загроз суспільству. В сучасних реаліях відбуваються процеси зміни змісту і структури криміналістичних знань, зважаючи на появу нових злочинів та глобальних загроз цивілізації й необхідність розроблення криміналістикою для їх протидії найсучасніших методів, спираючись на досягнення всього арсеналу найсучасніших наукових знань. Відтак формування криміналістичних знань є своєрідною відповіддю на появу нових способів, форм та механізмів організованої злочинної діяльності під впливом певних тенденцій розвитку суспільства.

Потрібно віднайти ефективний захисний механізм та запропонувати сучасну стратегію стримування новітнім викликам дійсності та впровадити конкретну програму протидії злочинності. У цій програмі дій особливе місце займає саме криміналістична наука.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення положень методики розслідування окремих видів злочинів здійснили відомі вчені-криміналісти Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.Н. Колесниченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, А.В. Шмонін, Б.В. Щур, М.П. Яблоков та інші.

Визнаючи важливість здобутків названих науковців, слід зазначити, що окремі питання методики розслідування злочинів, пов'язаних із дослідженням проблем формування та реалізації їх у практичній діяльності, залишаються не досить висвітленими та вимагають наукового аналізу в контексті зміни соціально-економічних умов та оновлення кримінального процесуального законодавства. Водночас необхідно зазначити, що єдиного і прийнятого дослідниками наукового підходу щодо поняття, системи та сутності розслідування злочинів не існує.

Мета дослідження – проаналізувати та дослідити окремі дискусійні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах, визначити традиційні та інноваційні підходи до їх розуміння, сформулювати предмет і систему криміналістичної методики, окреслити перспективні напрями подальших наукових досліджень із цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз практики показує, що розслідування злочинів стикається з численними викликами і проблемами в сучасних умовах. Деякі з найактуальніших проблем включають:

Кіберзлочини і кібербезпека: з поширенням інтернету і цифрових технологій кіберзлочини стали серйозною загрозою. Розслідування таких злочинів вимагає високої експертизи в області кібербезпеки і інформаційних технологій.

Корупція і організована злочинність: корупція та організована злочинність залишаються серйозною проблемою в багатьох країнах. Розслідування таких злочинів часто стикається зі структурною корупцією та загрозами для слідчих і свідків.

Злочини на основі расової, релігійної або гендерної ненависті: злочини, скоєні на основі расової, релігійної або гендерної ненависті, є серйозною проблемою в сучасному світі. Вони вимагають особливого підходу та спеціалізованої експертизи в розслідуванні та попередженні.

Злочини, пов'язані зі збройною агресією РФ: колабораційна діяльність, обстріли цивільної інфраструктури, факти участі наших громадян у складі незаконних збройних формувань «ЛНР» та «ДНР», вчинення військовослужбовцем державної зради, поширення матеріалів із закликами до насильницького захоплення державної влади України, незаконного перетину державного кордону, вчинення умисних дій з метою зміни меж території та державного кордону країни тощо.

Порушення прав людини: розслідування порушень прав людини, зокрема в рамках конфліктів або дій правоохоронних органів, вимагає об'єктивності та дотримання міжнародних стандартів.

Загрози для свідків і слідчих: розслідування деяких злочинів може призвести до загроз для свідків та слідчих. Забезпечення їх безпеки і захист їх ідентичності є важливим завданням.

Глобалізація і міжнародне співробітництво: багато сучасних злочинів мають транснаціональний характер. Розслідування таких справ вимагає співпраці між країнами та міжнародних організацій.

Недостатні ресурси і перевантаженість правоохоронних органів: багато правоохоронних органів стикаються з обмеженими ресурсами та перевантаженістю, що ускладнює ефективність розслідування.

Технологічні виклики: зі зростанням технологічних можливостей злочинців розслідування стає складнішим, адже потрібно володіти спеціалізованими знаннями та технічними засобами.

Забезпечення права на справедливий процес: забезпечення права на справедливий процес для всіх осіб, навіть підозрюваних та засуджених, є важливим аспектом розслідування злочинів і вимагає уваги до справедливих судових процедур.

Враховуючи ці проблеми, важливо розвивати криміналістичні методи та технології, підвищувати кваліфікацію правоохоронних органів, підтримувати міжнародне співробітництво і забезпечувати відповідні ресурси для ефективного розслідування злочинів у сучасному світі.

Розслідування злочинів як вид соціально корисної діяльності передбачає пізнання суспільно-небезпечного діяння, вчиненого у минулому. Метою цієї діяльності є встановлення особи злочинця, доведення його винності та притягнення до кримінальної відповідальності.

Конкретизація завдань і прийомів під час розслідування злочинів зумовили необхідність у розробці рекомендацій методичного характеру, що у результаті призвело до формування методики розслідування. Незважаючи на досягнутий рівень наявних наукових досліджень проблем розробки методик розслідування, ще рано говорити про успішне вирішення багатьох із них.

Досліджуючи проблеми криміналістичної методики, необхідно чітко представляти та проводити різницю між науковою та практичною сферами застосування методики розслідування злочинів.

Методика розслідування злочинів є найпроблемнішим розділом науки криміналістики, що у результаті позначається на ефективності слідчої діяльності. Проблеми локалізуються в площині розуміння сутності та змісту криміналістичної методики як розділу криміналістики, а також приватної методики розслідування окремих видів злочинів.

У роботах останніх років криміналістична методика характеризується як система наукових положень та принципів найбільш раціонального та ефективного використання процесуальних засобів, прийомів та рекомендацій у специфічних умовах розслідування злочинів певного виду чи групи з метою об'єктивного, всебічного та повного з'ясування обставин їх підготовки та вчинення.

Розгляд сучасної криміналістичної методики як розділу науки не повинен обмежуватися питаннями розслідування та попередження злочинів. Сучасний стан злочинної діяльності визначає потреби у розвитку заходів, спочатку спрямованих на її виявлення, а потім розслідування та попередження її кримінальних проявів. У зв'язку з цим новий підхід до розуміння структури та змісту криміналістичної методики має ґрунтуватися на зміні уявлень про предмет та об'єкт криміналістики.

Щоб вивчити злочинну діяльність, спочатку треба виявити та дослідити сукупність матеріальних слідів, об'єктів (елементів), що характеризують злочин як явище, подію. Але вивчити злочин який завжди означає пізнати злочинну діяльність.

Криміналістика не повинна задовольнятися дослідженням лише результатів злочинної діяльності – злочинів. З урахуванням тенденцій сучасного світу (глобалізація, інформатизація, розвиток нанотехнологій, інформаційні війни), її роль, призначення мають бути перетворені.

Специфіка сучасної злочинної діяльності визначає необхідність особливого підходу до об'єкту криміналістичного пізнання. Справа в тому, що стрімкий розвиток науки і техніки сприяли переходу всієї світової спільноти в інформаційне суспільство, що функціонує в єдиному інформаційному просторі. Це, своєю чергою, дозволяє прогнозувати деякі небезпечні тенденції інформаційного суспільства. Серед цих тенденцій можна назвати такі: 1) активізація використання різноманітних засобів на психіку людей, як індивідуально, і у масових масштабах; 2) активне використання сучасних інформаційних технологій для вторгнення у приватне життя людей та в діяльність організацій; 3) розробка та використання сучасних технологій для організації загального контролю за населенням як окремо взятих держав, так і світової спільноти загалом; 4) перетворення інформаційного простору на арену протиборства держав, ворожнеча яких досягає рівня інформаційної війни; 5) значне збільшення скоєння інформаційному просторі злочинів.

Криміналістиці за допомогою своїх прийомів та методів необхідно надавати випереджальний вплив на злочинну діяльність. Реалізація цього має ґрунтуватися на уточненні об'єкта криміналістики та розширенні її предмета.

Враховуючи двоєдиний об'єкт криміналістики, його зміна потребує частини правоохоронної діяльності, яка не повинна обмежуватися лише одним напрямком: розкриттям та розслідуванням злочинів. Уточнення об'єкта криміналістики визначає необхідність розширення предмета досліджень щодо злочинної діяльності, що розглядається у сенсі.

Пізнання закономірностей формування злочинної діяльності дозволить забезпечити розроблення адекватних заходів протидії.

Виявлення ознак злочинної діяльності часто здійснюється у період на початку розслідування. Це завдання покладено на органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Напрями цієї діяльності, на думку В.В. Тіщенко та А.А. Барцицької, необхідно відобразити в єдиній методиці виявлення, розкриття та розслідування злочинів. У такій методиці щодо виявлення злочинів відображаються, наприклад, особливості вивчення особистості потенційного суб'єкта злочинного діяння, специфіка технологічних процесів у виробничій сфері, особливості документообігу та його змістовна сторона та ін. [1, с. 560–566].

Сучасна проблематика в криміналістиці пов'язується з її окремими різновидами, окреслюючи головним чином окремих напрямом, певну площину розуміння досліджуваного об'єкта, яким, з одного боку, виступає злочинна діяльність, а з іншого – діяльність з розслідування злочинів. Двоєдиний об'єкт пізнання зумовлений наявністю двох супротивних систем, що, однак, перебувають у безпосередньому зв'язку. Так, практика розслідування злочинів потребує її ефективного наукового забезпечення, що пов'язано з необхідністю дослідження закономірностей злочинної діяльності. Отже, у теорії криміналістичної науки розробляються методологічні підходи до дослідження не тільки діяльності з розслідування, але й злочинної діяльності. Значну ефективність у криміналістичних дослідженнях підтвердили системний, функціональний та діяльнісний підходи, кожен з яких, досліджуючи різні аспекти об'єкта пізнання, спрямований на досягнення єдиних цілей. Визначені напрями зумовлені тим, що об'єкти дослідження за своєю суттю є певними видами діяльності, з внутрішньою структурою та певною спрямованістю, характеризуються як системні утворення та мають специфічні функції протилежного спрямування – боротьби та протидії. Отже, предметом криміналістичних досліджень є закономірності злочинної діяльності, що дозволяє створити адекватну систему протистояння, яка потребує відповідного дослідження певних об'єктів з позицій структурованості, системності та функціональності.

Дослідник С.В. Обшалов вважає, що успіх боротьби зі злочинністю залежить від ефективності застосовуваних оперативно-розшукових заходів та проведених слідчих дій, а для цього необхідне їх чітке та розумне правове забезпечення [2]. І якщо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду є досить аргументованим та підкріпленим змістом конкретних статей, то питання захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, на нашу думку, потребує додаткового розгляду.

Згідно з тлумачення слова «захист» – (недопущення вчинення злочину). Кодекс більше розкриває процедурний порядок поновлення прав і свобод, відшкодування шкоди і т. ін. у зазначеному напрямку. Питання ж попередження (недопущення, припинення) кримінальних правопорушень покладається на слідчого, який є офіційною і публічною особою та оперативні підрозділи (ст. 41), які можуть виконувати письмові доручення слідчого, користуватися, при цьому його правами, але «не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора». З огляду на те, що більшість злочинів можна розкрити за допомогою переважно негласних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, оскільки злочинці, при їх вчиненні, усіяко намагаються замаскувати чи знищити сліди злочину, по можливості зменшити кількість очевидців та свідків, проведення негласних слідчих (розшукових) дій, потребує більш розгорнутого вигляду.

Дискусія з цього приводу не є безпідставною. Для одних слова «можуть бути використані як докази у кримінальному судочинстві» дає можливість розвивати й удосконалювати, а для інших – можливість не враховувати оперативно-розшукові дані у кримінальному судочинстві, переважно тоді, коли відсутні спеціальні знання в галузі оперативно-розшукового права. При цьому, в практичній діяльності оперативних підрозділів оперативно-розшукові заходи, що слугують цілям кримінального судочинства, можуть виходити за межі кримінального провадження як до їх порушення (оперативно-розшукові правовідносини) так і після їх закриття (кримінально-виконавчі правовідносини).

Враховуючи ці проблеми, важливо розвивати криміналістичні методи та технології, підвищувати кваліфікацію правоохоронних органів, підтримувати міжнародне співробітництво і забезпечувати відповідні ресурси для ефективного розслідування злочинів у сучасному світі [2, с. 3–5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Забезпечення законності, розкриття злочинів та захист прав громадян є головною стратегією криміналістики в Україні, тому проблеми формування

та удосконалення окремих криміналістичних методик повинні бути пріоритетними завданнями та перспективними напрямками досліджень в сучасній криміналістиці. Вивчення та аналіз спеціальної літератури й узагальнення практики методики розслідування окремих видів злочинів потребують подальших наукових розробок і розв'язання низки дискусійних та невирішених питань, які вимагають проведення наукових досліджень у цій царині знань.

Як бачимо, у сучасних реаліях відбуваються процеси зміни змісту і структури криміналістичних знань, зважаючи на появу нових злочинів та глобальних загроз цивілізації й необхідність розроблення криміналістикою для їх протидії найсучасніших методів, спираючись на досягнення всього арсеналу найсучасніших наукових знань.

Проблеми розслідування злочинів можуть відзначатися в різних аспектах і вимагати різних рішень. Ось деякі підходи для подолання цих проблем.

Забезпечення достатніх ресурсів: важливо, щоб правоохоронні органи мали достатні фінансові, технічні та людські ресурси для проведення ефективного розслідування. Для цього можна виділяти бюджетні кошти на покращення інфраструктури, навчання та підготовку кадрів.

Підвищення кваліфікації персоналу: забезпечення надійної підготовки і навичок розслідувачів, включаючи сучасні методи і техніки розслідування, може покращити результати розслідування. Навчання також допоможе у боротьбі з корупцією та недієздатністю.

Співпраця і координація: співпраця між різними правоохоронними та судовими органами є важливою для ефективного розслідування. Встановлення чітких механізмів співпраці та обміну інформацією може допомогти у подоланні цієї проблеми.

Використання сучасних технологій: використання кібертехнологій та аналітичних інструментів для обробки та аналізу великих обсягів даних може покращити ефективність розслідувань, особливо в справах із великою кількістю цифрових слідів.

Підтримка громадськості: залучення громадськості до процесу розслідування та забезпечення відкритості та прозорості може сприяти виявленню злочинів і підвищити довіру до правоохоронних органів.

У кожній конкретній ситуації важливо аналізувати індивідуальні проблеми розслідування та розробляти стратегії для їх подолання, враховуючи особливості даного випадку та доступні ресурси.

Література

1. Тіщенко В.В., Барцицька А.А. Становлення технологічного підходу – новаційний напрямок розвитку криміналістики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 560–566.
2. Обшалов С.В. Проблемні питання щодо організації оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства. *Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 вересня 2015 р.)*. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015, 112 с. С. 3–5.

References

1. Tishchenko, V.V., & Bartsytska, A.A. (2012). Stanovlennia tekhnolohichnoho pidkhdodu – novatsiinyi napriamok rozvytku kryminalistyky [The formation of a technological approach is an innovative direction in the development of criminology]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. pp. 560–566 [in Ukrainian]
2. Obshalov, S.V. (2015). Problemni pytannia shchodo orhanizatsii operatyvno-rozshukovoho zabezpechennia kryminalnoho sudochynstva [Problematic issues regarding the organization of operational and investigative support for criminal justice]. *Aktualni problemy rozsliduvannia zlochyniv v suchasnykh umovakh: materialy Vseukrainskoi nauk.-prakt. konferentsii z nahody sviatkuvannia 10-richchia fakultetu pidhotovky fakhivtsiv dlia pidrozdiliv slidstva (Dnipropetrovsk, 24 veresnia 2015 r.)*. Dnipropetrovsk: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 112 p. pp. 3–5 [in Ukrainian].